

Małgorzata Parcheta-Kowalik, Alin Ukalisz

Młodzież podsądna i licealiści wobec zjawiska oszustw szkolnych : komunikat z badań

Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation) 9, 121-135

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Parcheta-Kowalik, Alina Ukalisz

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Młodzież podsądna i licealiści wobec zjawiska oszustw szkolnych Komunikat z badań

Ściąganie jest nieuczciwością i formą kradzieży dobrych stopni, na które ciężko pracowali uczciwi koledzy ściągającego. Wynikiem takiego postępowania jest pomniejszenie wartości świadectw szkolnych i dyplomów wszystkich uczniów. Ściąganie korumpuje młodzież, deprecjonuje polskie szkoły i przynosi Polsce wstyd za granicą.

Zygmunt Zamoyski (2004)

Abstrakt: W artykule przedstawiono opinię nieletnich na temat zjawiska oszustw szkolnych. Badaniami objęto 30 wychowanków przebywających w schronisku dla nieletnich oraz 30 uczniów liceum. Na podstawie wyników badań została określona skala oraz zakres oszustw, jakich dopuszczają się badani. Posłużono się metodą sondażu diagnostycznego z zastosowaniem własnego kwestionariusza ankiety, składającego się z trzynastu pytań zamkniętych i jednego otwartego. Przeprowadzona analiza wyników badań empirycznych wykazała, iż powszechnie panujące nastawienie społeczne do ściągania potwierdziło się wśród badanej młodzieży z obu grup. Badania wykazały, że zarówno wychowankowie schroniska dla nieletnich, jak również badani uczniowie liceum, często korzystają z niedozwolonych form pomocy w szkole i nagannie usprawiedliwiają powody takiego postępowania. Okazało się również, że badani nieustannie mnożą powody częstego korzystania z tych form. Badani są zdania, że nie można poddać się ogólnemu przekonaniu, jakoby ze ściąganiem nie dało się walczyć. Zjawisko ściągania jest powszechne, pomimo autorytarnych prób jego ograniczania przez nauczycieli i wychowawców.

Słowa kluczowe: oszustwa szkolne, zjawisko ściągania, schronisko dla nieletnich.

Wprowadzenie

Przełom XX i XXI wieku stał się czasem ogromnych wyzwań na drodze zaspokajania potrzeb. Postęp powoduje konieczność stałego rozwoju w procesie ustawicznej edukacji. Wykształcenie osiągnane w efekcie edukacji staje się wartością samą w sobie. Dla współczesnej młodzieży najistotniejsze są sukces oraz popularność. Często najłatwiejszym sposobem osiągnięcia dobrych ocen jest ściąganie. Na gruncie literatury przedmiotu zjawisko to definiowane jest jako oszustwo dokonane podczas sprawdzianu, kartkówki lub testu poprzez zastosowanie w ich trakcie niedozwolonej pomocy lub informacji pochodzącej ze źródeł zewnętrznych. Pojęcie ściągania obejmuje zarówno proces opracowywania, jak i wykorzystywania informacji pochodzących z niedozwolonych pomocy oraz sam akt wykorzystywania informacji pochodzących z zewnętrznych źródeł (zob. Kobierski 2006, s. 49–54).

Wyodrębnić możemy trzy najczęściej występujące kategorie sposobów ściągania, preferowane przez uczniów jako formy łamania obowiązujących reguł szkolnych. Pierwsza z nich to posiadanie tzw. niedozwolonej pomocy naukowej w czasie sprawdzianu. Druga to ściąganie od innej osoby lub osób poprzez odpisywanie od kolegi siedzącego obok, zamienianie sprawdzianów lub stosowanie specjalnych kodów, odciąganie uwagi nauczyciela. Trzeci rodzaj związany jest z umożliwianiem ściągania innej osobie z wykorzystaniem pomocy lub własnej wiedzy (Gromkowska-Melosik 2007, s. 26–33).

Ściąganie jest elementem wkomponowanym w proces nauczania. Uczeń kieruje się bilansem zysków i strat, dąży do osiągnięcia bardzo dobrych wyników w nauce, przy jednoczesnym unikaniu nadmiernego wysiłku. U podstaw ściągania może leżeć również konflikt między wartościami będącymi podstawą poznania a chęcią osiągnięcia korzyści. Gdy pokusa jest bardzo silna, pojawia się mechanizm racjonalizacji, jako metody radzenia sobie z wewnętrznymi konfliktami w celu ochrony osobowości, zmniejszenia lęku, frustracji oraz poczucia winy w wyniku swego złego postępowania (Strelau 2000, s. 616–617).

Whitley wśród najczęstszych motywów ściągania wymienia wewnętrzną orientację młodego człowieka na sukces oraz nadmierną presję rodziców i nauczycieli. Inne motywy to tzw. okoliczności zewnętrzne, związane z powszechnością zjawiska, przeładowaniem materiału do przygotowania oraz zbyt krótkim czasem wyznaczonym do przyswojenia wiedzy. Trzecia grupa motywów dotyczy okoliczności obiektywnych, związanych z długotrwałą chorobą, a do grupy czwartej należą motywy indywidualne, tj. spryt, okazja lub po prostu lenistwo. Do grupy piątej zaliczane są motywy wynikające ze współpracy czy komunikacji grupowej, natomiast w grupie szóstej znajdziemy takie, które wiążą się z brakiem lub ze znikomą

karą dla przyłapanego na ściąganiu lub wręcz tolerowaniem tego procederu przez nauczycieli (zob. Gromkowska-Melosik 2007, s. 13).

W Polsce panuje dość szerokie przyzwolenie społeczne na praktyki związane ze ściąganiem. Jak podaje CBOS w 1997 roku aż 58% Polaków akceptowało zjawisko ściągania. Potwierdzają to badania przeprowadzone w Łodzi w latach 2004–2005 w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych przez Konrada Kobierskiego na próbie 705 uczniów. Według tych danych niemal wszyscy uczniowie przyznają się do ściągania (98,2%), a ponad połowa nauczycieli im na to pozwala i nie podejmuje żadnych działań, aby wyeliminować to zjawisko. Tylko 16% uczniów uważa ściąganie za coś złego, zaś 60% uczniów nie ma na ten temat zdania lub jest im to obojętne. Według cytowanego autora, pierwszym powodem plagii ściągania w polskich szkołach jest przestarzały program nauczania. Wymaga on od uczniów opanowania ogromnej wiedzy typu encyklopedycznego, która nie jest dla nich ani interesująca, ani użyteczna. Drugi powód to obowiązujący w szkołach system ocen. Oceny szkolne nie mają jednak dla badanych żadnego znaczenia oprócz tego, że dobrze jest dostać ocenę bardzo dobrą, a źle niedostateczną (Kobierski 2006, s. 105–235).

W badaniach przeprowadzonych w 2003 r. przez M. Lipską ujawniono, że 80% uczniów szkół masowych ściąga, gdy ma taką możliwość, a 23,3% – ściąga zawsze. Natomiast tylko 14% badanych stwierdziło, że pomimo nadarżających się okazji zachowuje się uczciwie. Powyższe ustalenia potwierdzone zostały w badaniach M. Tyszko i Z. Hrynowicza na próbie 8083 uczniów. Ponad 80% badanych stwierdziło, że główną przyczyną ściągania jest chęć zdobycia lepszych ocen. Dla 80% badanych do ściągania przyczynia się zbyt obszerny materiał. Ściąganie akceptuje 60% badanych uczniów, a ponad 2/3 twierdzi, że w ich szkole jest to zjawisko powszechne. Ponad połowa zdających uważała, że rodzice są świadomi, że ich dzieci oszukują podczas sprawdzianów. Tylko 16% uczniów twierdziło, że nauczyciele akceptują ściąganie i „przymykają oko” na takie zachowanie (www.oke.poznan.pl). Podobne wskaźniki wystąpiły w badaniach wykonanych przez Bogusława Śliwerskiego (1996, s. 39–40). Wśród uczniów objętych sondą, aż 89% dziewcząt i 88,7% chłopców przyznało się do ściągania.

W Stanach Zjednoczonych stosunek do ściągania jest bardziej restrykcyjny. Ściąganie określane jest mianem oszukiwania (ang. *cheating*), jednak i tam jest to powszechny problem. Według badań przeprowadzonych w 2005 roku wśród amerykańskich studentów przez Center for Academic Integrity, 70% badanych przyznało się do jakiejś formy ściągania. Także 60% uczniów szkół państwowych oraz prowadzonych przez parafie dopuszcza się różnego rodzaju plagiatów. Część nauczycieli i administracji szkolnej jest także zamieszana w organizowanie różnego rodzaju „pomocy” w czasie testów, mając na celu poprawę wyników ich uczniów (Center for Academic Integrity, <http://www.academicintegrity.org/>).

Metodologia badań własnych

Głównym celem badań prezentowanych w artykule była próba określenia stosunku młodzieży podsądnej, osadzonej w schronisku dla nieletnich, do zjawiska oszustw szkolnych. W badaniach własnych zastosowano model ilościowy z procedurą sondażu diagnostycznego.

Główny problem badawczy zawiera się w pytaniu: *Jakie są opinie młodzieży podsądnej na temat oszustw szkolnych w czasie odpytywania, pisania prac klasowych i egzaminów?*

Z głównego problemu badawczego wynikają następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie są formy, częstotliwość i motywy oszustw szkolnych w grupie badanych?
2. Jaki jest stosunek nauczycieli do zjawiska oszustw szkolnych w opinii badanych?
3. Jakie są opinie badanych na temat profilaktycznych i prewencyjnych działań służących wyeliminowaniu oszustw z praktyki szkolnej?
4. Czy, a jeśli tak to jakie, są różnice dotyczące opinii na temat oszustw szkolnych pomiędzy badanymi wychowankami schroniska dla nieletnich a uczniami liceum?

W badaniach posłużono się kwestionariuszem ankiety własnego autorstwa, składającym się z trzynastu pytań zamkniętych i jednego otwartego. Ankietowani w pytaniach zamkniętych mogli zaznaczyć odpowiedzi a) – „nigdy”, b) – „jeden raz”, c) – „2 do 4 razy”, d) – „więcej niż 4 razy”. Pytania w ankiecie dotyczyły przygotowywania ściągawek, odpisywania od kolegów podczas sprawdzianów, korzystania z zeszytów lub książek, przygotowania „gotowców”, korzystania ze ściąg przygotowanych przez kolegów, korzystania z podpowiedzi, wykradania lub spisywania przyszłych sprawdzianów, dopisywania lub zmieniania ocen w dzienniku, unikania sprawdzianów, przyczyn ściągania, konsekwencji przyłapania badanych na ściąganiu oraz podjęcia działań, które należałoby wdrożyć, by zlikwidować zjawisko ściągania lub ograniczyć jego zasięg.

Grupa badana i teren badań

Badaniami objęto 30 wychowanków, przebywających w Schronisku dla Nieletnich, którzy stanowili grupę podstawową oraz 30 uczniów liceum, zakwalifikowanych do grupy porównawczej. W obydwu grupach dominowały osoby w wieku 16–17 lat (80%). Co drugi badany z grupy podstawowej wychował się w rodzinie niepełnej, natomiast w grupie porównawczej takich osób było znacznie mniej (16,7%).

Prawie połowa respondentów z obydwu grup pochodzi z rodzin wielodzietnych, jednego brata lub siostrę ma 33,3% badanych z grupy podstawowej i 33,3% z grupy porównawczej. Jedynakami natomiast jest 20% osób z grupy podstawowej i 16,7% – z grupy porównawczej.

Badani z grupy podstawowej to wychowankowie Schroniska dla Nieletnich w Dominowie w woj. lubelskim. Jest to specjalna placówka opieki całkowitej, realizująca funkcję diagnostyczną, resocjalizacyjną i zapobiegawczą (zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania sądowego). W schronisku przebywają nieletni podejrzani o dokonanie czynu karalnego, a okoliczności i charakter czynu, stopień demoralizacji i nieskuteczność dotychczasowych środków wychowawczych przemawiają za przyszłym umieszczeniem w zakładzie poprawczym. Badana młodzież z grupy porównawczej to uczniowie liceum ogólnokształcącego o profilu sportowo-obronnym z Zespołu Szkół Rolniczych w Kijanach.

Analizy wyników badań dokonano na podstawie uzyskanych od respondentów informacji z uwzględnieniem nieletnich osadzonych w schronisku (grupa podstawowa) i uczniów liceum (grupa porównawcza). Do sprawdzania różnic pomiędzy wynikami obydwu grup zastosowano nieparametryczny test χ^2 .

Formy i częstotliwość oszustw szkolnych w grupie badanych nieletnich

Badani wychowankowie ze schroniska dla nieletnich w 90% przypadków, a uczniowie liceum w 80% – przyznali się do ściągania podczas sprawdzianów klasowych w ostatnim miesiącu.

Tabela 1. Częstotliwość przygotowywania ściągawek przez badanych i korzystania z nich

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	0	0	4	13,3	-13,3	0,147
– raz	8	26,7	8	26,7	0	
– 2–4 razy	10	33,3	11	36,7	-3,4	
– więcej niż 4 razy	12	40,0	7	23,3	16,7	

Respondenci odpowiadali na pytanie: *Jak często przygotowujesz ściągę, z których korzystałeś podczas sprawdzianów?* Wszyscy nieletni z grupy podstawowej przyznali się do przygotowywania ściągawek, których używali na sprawdzianach. Najwięcej spośród nich (40%) deklarowało, że przygotowywali je więcej niż 4 razy. Badani uczniowie z grupy porównawczej w większości ujawnili, że przygotowywali ściągawki, tylko 13,3% uczniów odpowiedziało, że nigdy tego nie robiło. Najwięcej osób (36,7%) deklarowało, że przygotowowało „materiały pomocnicze” 2–4 razy.

Analizując różnice pomiędzy wynikami badanych z obydwu grup, możemy zauważyć, że nieletni z grupy podstawowej w porównaniu z uczniami z grupy porównawczej nieco częściej przygotowują zabronione formy pomocy w czasie sprawdzianów i egzaminów. Różnice pomiędzy wynikami nie są jednak istotne statystycznie ($p > 0,05$).

Tabela 2. Częstotliwość odpisywania od kolegów oraz pytania ich o odpowiedzi

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	2	6,7	8	26,7	-20,0	0,000
– raz	2	6,7	13	43,3	-36,6	
– 2–4 razy	14	46,7	7	23,3	23,4	
– więcej niż 4 razy	12	40,0	2	6,7	33,3	

Zdecydowana większość badanych nieletnich z grupy podstawowej odpowiadając na pytanie *Jak często odpisywałeś od kolegów bądź pytałeś ich o odpowiedzi?*, deklaruwała, że korzystali z pomocy kolegów najczęściej 2–4 razy (46,7%) lub „więcej niż 4 razy” (40%). Respondenci z grupy porównawczej najczęściej odpowiadali, że odpisywali zaledwie raz (43,3%) lub nigdy (26,7%).

Z analizy statystycznej różnic wynika, że nieletni wychowankowie schroniska częściej korzystają z pomocy kolegów w czasie ściągania w porównaniu z badanymi uczniami liceum. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$).

Tabela 3. Częstotliwość korzystania z zeszytów lub książek podczas sprawdzianów

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	0	0	2	6,7	-6,7	0,120
– raz	2	6,7	7	23,3	-16,6	
– 2–4 razy	11	36,7	9	30,0	6,7	
– więcej niż 4 razy	17	56,7	12	40,0	16,7	

W dalszej kolejności badani odpowiadali na pytanie: *Jak często korzystałeś z zeszytów lub książek podczas sprawdzianów?* Badani nieletni z grupy podstawowej w większości (56,7%) odpowiadali, iż korzystali z zeszytów lub książek podczas sprawdzianów więcej niż 4 razy. Żaden badany nie odpowiedział, że „nigdy” nie korzystał z tej formy ściągania. Także najwięcej badanych z grupy porównawczej (40%) ujawniło, że korzystali więcej niż 4 razy z zeszytów lub książek podczas sprawdzianów. W tej grupie 6,7% respondentów nigdy wcześniej nie korzystało z tej formy pomocy.

Należy stwierdzić, iż nieletni wychowankowie schroniska w porównaniu ze swoimi rówieśnikami, uczniami liceum, tylko nieco częściej stosowali zabronione formy pomocy. Różnice nie są istotne statystycznie ($p > 0,05$).

Tabela 4. Częstotliwość przygotowywania gotowych odpowiedzi przez badanych

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	2	6,7	6	20,0	-13,3	0,023
– raz	4	13,3	9	30,0	-16,7	
– 2–4 razy	10	33,3	11	36,7	-3,4	
– więcej niż 4 razy	14	46,7	4	13,3	33,4	

Najwięcej badanych nieletnich (46,7%) udzielając odpowiedzi na pytanie: *Jak często przygotowywałeś tzw. „gotowce”, czyli odpowiedzi na pytania wcześniej podane przez nauczyciela lub osoby z innej klasy?* deklarowało, iż „gotowce” jako pomoc na klasówce lub sprawdzianie przygotowywali więcej niż 4 razy. Natomiast 6,7% badanych z tej grupy z takiej formy ściągania nie korzystało nigdy.

Z kolei uczniowie liceum z grupy porównawczej w 36,6% przypadków ujawnili, że przygotowywali ściągawki w formie „gotowców” od 2 do 4 razy, a 20% z nich nigdy nie przygotowywało tego rodzaju ściągawek.

Z analizy i porównania wyników badań można wywnioskować, że nieletni wychowankowie schroniska częściej przygotowują zabronione formy pomocy w porównaniu z respondentami z grupy porównawczej. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,05$).

Tabela 5. Częstotliwość korzystania ze ściągawek przygotowanych przez kolegę

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	3	10,0	4	13,3	-3,3	0,520
– raz	6	20,0	9	30,0	-10,0	
– 2–4 razy	10	33,3	11	36,7	-3,4	
– więcej niż 4 razy	11	36,7	6	20,0	16,7	

Następnie nieletni udzielali odpowiedzi na pytanie: *Jak często korzystałeś ze ściąg przygotowanych przez kolegę?* Z grupy podstawowej 36,7% badanych korzystało podczas sprawdzianów ze ściągawek przygotowanych przez kolegów więcej niż 4 razy, a 33,3% – od 2 do 4 razy. Tylko trzech nieletnich (10%) z tej grupy nie potwierdza korzystania z tej metody ściągania. Z kolei z grupy uczniów liceum najwięcej badanych (36,7%) przyznało, że korzystało ze ściągawek przygotowanych przez kolegów 2 do 4 razy, a 30% – więcej niż 4 razy.

Z analizy różnic wynika, że nieletni wychowankowie schroniska tylko nieco częściej przygotowują takie zabronione formy pomocy w porównaniu z badanymi z grupy porównawczej. Różnice nie są istotne statystycznie ($p > 0,05$).

Tabela 6. Częstotliwość korzystania z podpowiedzi innych osób lub notatek w zeszyście/książce

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	<i>p</i>
	N	%	N	%		
– nigdy	0	0	2	6,7	-6,7	0,198
– raz	6	20,0	11	36,7	-16,7	
– 2–4 razy	13	43,3	9	30,0	13,3	
– więcej niż 4 razy	11	36,7	8	26,7	10,0	

Najwięcej badanych nieletnich przebywających w schronisku (43,3%) deklaruje, iż korzystało z podpowiedzi lub notatek podczas odpowiedzi ustnej z częstotliwością 2–4 razy, nieco mniej (36,7%) z takiej formy ściągania korzystało więcej niż 4 razy. Nie było w tej grupie osób, które by odpowiedziały, że „nigdy” nie korzystały z takiej formy „pomocy”. Z kolei w grupie uczniów liceum najczęściej badanych (36,7%) ujawniło, że dopuściło się takiej nieuczciwości tylko raz. Dwóch badanych (6,7%) z tej grupy zadeklarowało, iż nigdy nie korzystało z podpowiedzi innych uczniów lub wcześniej sporządzonych notatek.

Wyniki ujawniają, że wychowankowie ze schroniska dla nieletnich tylko nieco częściej korzystają z zabronionych form pomocy w czasie odpowiedzi ustnych w porównaniu z badanymi uczniami liceum. Różnice nie są istotne statystycznie ($p > 0,05$).

Tabela 7. Częstotliwość wykradania lub spisywania przyszłych sprawdzianów w opinii badanych

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	<i>p</i>
	N	%	N	%		
– nigdy	0	0	3	10,0	-10,0	0,000
– raz	2	6,7	12	40,0	-33,3	
– 2–4 razy	10	33,3	11	36,7	-3,4	
– więcej niż 4 razy	18	60,0	4	13,3	46,7	

Następnie badani odpowiadali na pytanie dotyczące częstości wykradania lub spisywania przyszłych sprawdzianów. Nieletni z grupy podstawowej w znacznej większości (60%) podali, iż korzystali z takiej formy nieuczciwości więcej niż 4 razy. W grupie porównawczej najczęściej badanych (40%) przyznaje się do wykradania sprawdzianów tylko raz, a 10% respondentów nigdy nie stosowało tego rodzaju ściągania.

Z analizy statystycznej różnic wynika, że nieletni przebywający w schronisku znacznie częściej dokonują kradzieży przygotowanych sprawdzianów w porównaniu z uczniami liceum. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,001$).

Tabela 8. Częstotliwość dopisywania lub zmieniania ocen w dzienniku przez badanych

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	6	20,0	10	33,3	-13,3	0,577
– raz	7	23,3	8	26,7	-3,4	
– 2–4 razy	12	40,0	8	26,7	13,3	
– więcej niż 4 razy	5	16,7	4	13,3	3,4	

Następne pytanie dotyczyło dopisywania lub zmieniania ocen w dzienniku szkolnym. Najwięcej badanych (40%) z grupy wychowanków schroniska dla nieletnich odpowiadało, że dopisywali lub zmieniali oceny w dzienniku 2–4 razy. Co piąty badany deklarował, że nigdy nie dopuścił się tego rodzaju oszustwa. Z kolei wśród respondentów z grupy licealistów najwięcej osób (po 26,7%) ujawniło, że dopisywali lub zmieniali oceny w dzienniku tylko raz oraz od 2 do 4 razy. Co trzeci badany z tej grupy odpowiedział, że nigdy tego nie zrobił.

Nieletni wychowankowie schroniska tylko nieco częściej w porównaniu z grupą licealistów dopisują lub zmieniają oceny w dzienniku. Różnice pomiędzy wynikami obu grup nie są istotne statystycznie ($p > 0,05$).

Tabela 9. Częstotliwość unikania sprawdzianów lub odpytywania

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
– nigdy	0	0	8	26,7	-26,7	0,013
– raz	6	20,0	12	40,0	-20,0	
– 2–4 razy	13	43,3	7	23,3	20,0	
– więcej niż 4 razy	11	36,7	3	10,0	26,7	

Na kolejne pytanie: *Jak często unikałeś sprawdzianów, odpytywania?*, nieletni wychowankowie schroniska najczęściej odpowiadali (43,3%), że unikali 2–4 razy sprawdzianów, kartkówek lub pytania (np. poprzez symulowanie choroby). Natomiast dla 36,7% badanych praktyki takie są bardzo częste (więcej niż 4 razy).

Z kolei najwięcej badanych z grupy porównawczej (40%) odpowiadało, że unikali sprawdzianów tylko raz, a 26,7% – nie robiło tego nigdy.

Z analizy statystycznej wynika, że nieletni umieszczeni w schronisku częściej unikali pisania sprawdzianów bądź odpytywania niż ich rówieśnicy z grupy porównawczej. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,05$).

Podsumowując należy stwierdzić, że badanych respondentów, zarówno z grupy wychowanków schroniska dla nieletnich, jak i z grupy uczniów liceum, cechuje wysokie nasilenie podejmowanych zachowań ryzykownych w postaci oszustwa szkolnego, jakim jest ściąganie od kolegów, korzystanie z niedozwolonych „pomocy”, kradzieże sprawdzianów, dopisywanie lub zmienianie ocen w dzienniku oraz unikanie sprawdzianów i odpytywania.

Podstawowe motywy oszustw szkolnych w odczuciu badanych nieletnich

Następnym pytaniem na jakie odpowiadali badani było: *Które z poniższych powodów w twoim przypadku stanowią przyczynę tego, że ściągasz?* Respondenci mogli zaznaczyć kilka spośród zaproponowanych odpowiedzi.

Wśród powodów oszustw szkolnych nieletni umieszczeni w schronisku najczęściej wybierali stwierdzenia: „nie lubię się uczyć”, „takie rzeczy są normalne w szkole” i „szkolna wiedza nie przyda mi się w przyszłości”. Następnie deklarowali również: „wiedza szkolna jest nudna”, „nie wiem czemu to robię”, „bez takich sposobów nie dałbym sobie rady”, „zakres materiału, który trzeba opanować jest zbyt obszerny”. Badani nieletni przypuszczalnie mają świadomość, że ściąganie to czynność naganna i zła, jednak takie postępowanie może być zaakceptowane, gdy jest środkiem do osiągnięcia zamierzonego celu.

Nieco inne podejście do oszustw szkolnych mają badani uczniowie liceum. Jako powody ściągania respondenci najczęściej zaznaczali stwierdzenia: „mam zbyt mało czasu na naukę”, „lepiej jeśli zrobię którąś z tych rzeczy, niż mam dostać złą ocenę”, „wszyscy moi koledzy tak robią”, „takie rzeczy są normalne w szkole”, „bez takich sposobów nie dałbym sobie rady, gdyż pewnych rzeczy nie jestem w stanie się nauczyć”. Uzyskane wyniki mogą świadczyć o tym, że według badanych z tej grupy na ich stosunek do szkolnych oszustw rzutuje strach przed złą oceną, przeciążenie nauką oraz powszechnie panująca opinia, że korzystanie z niedozwolonych „pomocy” jest zjawiskiem częstym, jakby wpisanym w rzeczywistość szkolną.

Stosunek nauczycieli do zjawiska oszustw szkolnych w opinii badanych nieletnich

Odpowiadając na pytanie: *Jak najczęściej reagowali nauczyciele, gdy ściągales?*, badani mieli możliwość wyboru jednej spośród siedmiu zaproponowanych odpowiedzi.

Tabela 10. Reakcje nauczycieli na ściąganie w opinii badanych

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	P
	N	%	N	%		
Zabierali ściągę i stawiali jedynki	7	23,3	1	3,3	20,0	0,037
Krzyczeli i wyrzucali z sali	6	20,0	2	6,7	13,3	
Upominali wciąż, że tak nie wolno robić	2	6,7	3	10,0	-3,3	
Upominali i przesadzali do innej ławki	4	13,3	11	36,7	-23,3	
Obniżali ocenę, gdy przytąpali na ściąganiu	9	30,0	7	23,3	6,7	
Podpowiadali właściwe odpowiedzi i mówili, że gdy nie zaliczę zawsze mogę się poprawić	2	6,7	3	10,0	-3,3	
Nic nie zrobili, udawali, że nie widzą	0	0	3	10,0	-10,0	

Ściąganie bywa w szkole różnie traktowane, nie zawsze jako łamanie zasad, które powinno być ukarane. Jedni nauczyciele spoglądają na ucznia korzystającego ze ściągę z pobłażaniem, inni bezwzględnie ten proceder zwalczają. Efekty są różne: od wyproszenia z sali lekcyjnej, przez zabranie ściągawki i obniżenie oceny, aż do postawienia oceny niedostatecznej. Badani z grupy wychowanków schroniska dla nieletnich najczęściej odpowiadali, że reakcją nauczycieli na ściąganie było: obniżenie oceny (30%), zabranie ściągawki i postawienie jedynki (23,3%) oraz skrzyczenie ucznia i wyrzucenie z sali (20%).

Z kolei badani uczniowie z liceum najczęściej twierdzili, że reakcją nauczycieli na ściąganie było: „upomnienie i przesadzenie do innej ławki” (36,7%) oraz obniżenie oceny (23,3%). Reakcją nauczycieli było również podpowiadanie właściwych odpowiedzi i zapewnienie, iż możliwe jest poprawienie klasówki oraz ciągłe upominanie (po 10%). Trzy osoby przyznały, że nauczyciele najczęściej w ogóle nie reagowali na to, że uczniowie ściągają.

Analiza statystyczna wykazała, że nieletni z grupy podstawowej częściej doświadczali różnych kar za ściąganie od nauczycieli niż badani z grupy porównawczej. Różnice są istotne statystycznie ($p < 0,05$).

Opinie nieletnich na temat profilaktycznych i prewencyjnych działań służących wyeliminowaniu oszustw z praktyki szkolnej

Poproszono również badanych o odpowiedź na pytanie: *Jak czujesz się w sytuacji, kiedy zamiast pracować samodzielnie, ściągasz?* Nieletni mieli możliwość wyboru jednej z czterech odpowiedzi.

Najwięcej badanych spośród nieletnich wychowanków schroniska (46,7%) uważa, że raczej źle robią i nie jest to w porządku, nieco mniej badanych (40%) jest zdania, że postępują źle i nie powinni tego robić. Z kolei czterech wychowanków ma pewne wątpliwości co do słuszności swojego postępowania.

Tabela 11. Samopoczucie badanych w sytuacji ściągania

Odpowiedź	Nieletni		Uczniowie		Różnice %	p
	N	%	N	%		
Zdecydowanie dobrze – przecież nie robię nic złego	0	0	0	0	0	0,595
Raczej dobrze – mam pewne wątpliwości co do słuszności mojego postępowania	4	13,3	2	6,7	6,6	
Raczej źle – zdaję sobie sprawę, że nie jest do końca w porządku	14	46,7	13	43,3	3,4	
Zdecydowanie źle – wiem, że nie powinienem tego robić	12	40,0	15	50,0	10,0	

Natomiast co drugi badany uczeń liceum uważa swoje postępowanie za zdecydowanie naganne, a 43,3% – twierdzi, że robi raczej źle. Tylko dwie osoby (6,7%) oceniają swoje postępowanie jako raczej dobre, lecz mają co do tego pewne wątpliwości.

Po dokonaniu analizy statystycznej wyników badań okazało się, że różnice nie są istotne statystycznie ($p > 0,05$). Oznacza to, że opinie respondentów z obu grup dotyczące osobistego stosunku do ściągania są bardzo zbliżone.

Badani wyrazili również swoją opinię na temat konieczności podejmowania działań prowadzących do zmniejszenia, a nawet wyeliminowania, oszustw w szkole.

Najwięcej respondentów twierdzi (56,7% z grupy nieletnich umieszczonych w schronisku i 46,7% z grupy licealistów), że nie da się tego procederu ukrócić, ponieważ jest to zjawisko niejako wdrukowane w edukację szkolną i wszelkie próby eliminacji ściągania nie mają szansy powodzenia. Niektórzy badani wskazują na konieczność zaostrzenia warunków pisania testów lub klasówek ze strony nauczyciela oraz dyrekcji placówki poprzez układanie dla każdego ucznia innego testu. Taką opinię wyraziło 13,3% nieletnich ze schroniska i 20% badanych uczniów liceum. Pojedyncze osoby miały jeszcze inne pomysły, np.: „nauczyciele lepiej powinni tłumaczyć materiał, do czasu aż wszyscy zrozumieją”, „wcześniej sprawdzać pod ławkami i na ławkach, czy nie ma ściąg”, „nauczyciele powinni chodzić po klasie i pilnować”. Niektórzy badani proponują także zmiany zachowania nauczycieli związane ze złapaniem na ściąganiu: „dawać inne kary za ściąganie, nie jedynie, ale np. posprzątanie całej klasy”. Jeszcze inni proponują całkowitą rezygnację ze sprawdzianów na rzecz odpytywania.

Istotną kwestią wydaje się celowość przeprowadzania sprawdzianów. Wielu nauczycieli pozwala zdającemu na posiadanie samodzielnie przygotowanych materiałów. Niektórzy nawet pozwalają mieć książki, bo przecież w pracy zawodowej korzystają z nich często. Gdy sprawdzamy wiedzę nieletniego, to podejmujemy grę w policjantów i złodziei. Należałoby zatem zadać syntetyczne opisowe zagadnie-

nia, a ściąganie stanie się bezprzedmiotowe. Najnowsze trendy edukacyjne preferują naukę kompetencji, logicznego myślenia i działania. Wiadomo, że ze względu na liczebność uczniów i czasochłonność procesu sprawdzania wiadomości w formie ustnej trudno byłoby zrezygnować ze sprawdzianów pisemnych. W związku z tym najlepszym sposobem wydaje się przeprowadzenie sprawdzianów w małych grupach uczniów, których można rozsadzić tak, aby nie siedzieli obok siebie, dając im jednocześnie własne kartki i długopisy. Jest to jednak rozwiązanie skrajne i nieekonomiczne. Najlepsze wydaje się więc określenie standardów technicznych testu lub sprawdzianu, tj. odległości, które uniemożliwiają ściąganie, puste rzędy, niedozwolone zachowania, zapytania itp. Zmiana standardu egzaminowania prawdopodobnie zdyscyplinuje uczniów, ale też nauczycieli, a niedozwolona praca zespołowa naturalnie zniknie z sali lekcyjnej.

Badana młodzież oczekuje od nauczycieli, by walczyli z procederem ściągania. Jednym z elementów tego procesu musi być podniesienie rangi uczciwości ucznia. Działania w tym kierunku należy rozpocząć jak najszybciej poprzez wpojenie młodym ludziom społecznie akceptowanych zasad i wartości jeszcze przed wejściem w dorosłość i rozpoczęciem kariery zawodowej. Z każdym rodzajem nieuczciwości w szkole należy walczyć innymi metodami, zarówno z perspektywy pedagoga, jak i nieletnich, którzy mimo przyzwolenia i uczestnictwa w tym procederze proponują wiele zmian. Najważniejsze, by starać się egzekwować umiejętności, tłumaczyć lub bardziej innowacyjnie przekazywać treści programowe. Badani nieletni jako remedium na ściąganie podają szereg pomysłów: jedno z nich są realne, inne niestety irracjonalne.

Dyskusja wyników i wnioski

Głównym celem badań prezentowanych w artykule była próba określenia stosunku młodzieży podsądnej do zjawiska oszustw szkolnych. Analiza statystyczna wyników badań wykazała, że tylko niektóre opinie na temat oszustw szkolnych wyrażane przez młodzież podsądną i uczniów liceum różnią się. Można więc przypuszczać, że powszechne nastawienie społeczne do procederu ściągania potwierdzają badani z obu grup. Należy zaznaczyć, że wyniki te powinno się traktować z dużą ostrożnością, gdyż liczebność grup była zbyt mała, aby można było uogólniać wnioski. Ponieważ prezentowane badania są pilotażowe, zachodzi konieczność wzbogacenia ich i powtórzenia z udziałem znacznie większych grup badawczych.

Powszechność problemu oszustw szkolnych nie powinna jednak oznaczać ich akceptacji. Mimo że badani podają różne powody częstego korzystania z niedozwolonych pomocy (niechęć do konkretnych przedmiotów i nauki ogólnie, chęć uzyskania dobrej oceny, ograniczony czas na przygotowanie, obszerność materiału, powszechność ściągania), nie można poddać się ogólnemu przekonaniu, że ze

ściągnięciem nie da się walczyć. Wbrew temu przekonaniu są zarówno nauczyciele, prezentujący według relacji przyłapanych na ściąganiu czynną, autorytarną postawę, jak i sami uczniowie.

Jak pisze Hanna Świada-Zięba (2000, s. 5): *W edukacji należy ze zdwojoną siłą podkreślić znaczenie kształtowania świadomości aksjologicznej młodych ludzi, gdyż to pokolenie stanie się wkrótce, w efekcie procesu edukacji, motorem decyzyjnym. To ich wartości i sposób myślenia, zdecydują o tym, jaki kształt przybierze w przyszłości – warstwa polskich elit.*

W tym celu należy podejmować świadome, bezpośrednie i konsekwentne działania, aby zamiast uczenia nowych technik ściągania, zmuszania do ściągania poprzez podnoszenie poziomu i zakresu szkolnych obowiązków czy dawania cichego przyzwolenia na ten rodzaj niedostosowania, uczyć odróżniania prawdy od kłamstwa.

Można to osiągnąć dzięki wprowadzeniu do placówki lekcji etyki, która dostarczać będzie wzorów do naśladowania. Także nauczyciele powinni zmieniać swoje postępowanie. Należy bowiem uwzględnić edukację tożsamości i światopoglądu, wpajanie nawykowego i krytycznego postrzegania siebie i otaczającej rzeczywistości. Karanie nie powinno być jedynym następstwem ściągania. Powinno je poprzedzać wyjaśnianie istoty i następstw nieuczciwych zachowań, które w efekcie doprowadzą do niedostosowania społecznego jednostki, a w nieodległej przyszłości do przeniesienia zachowań ryzykownych ze szkoły do życia społecznego, łamania norm moralnych i prawnych. Ponadto niezbędne wydaje się także przeprowadzenie szeregu kampanii edukujących społeczeństwo w zakresie wartości, jakimi są chociażby pracowitość, samodzielność i uczciwość.

Konieczne jest też ciągłe postulowanie zmiany przeładowanych programów nauczania. W percepcji badanych nieletnich to właśnie przez zbyt obszerne programy ściąganie stało się koniecznością czy wręcz przejawem niezaradności życiowej. Wprowadzenie bardziej innowacyjnych i praktycznych programów w połączeniu z konsekwentnym działaniem nauczycieli i jednorodnym oraz sprawiedliwym systemem oceniania może dać wymierne rezultaty w postaci uczciwego podchodzenia do obowiązków szkolnych przez nieletnią młodzież.

Abstract: Youth accused and high school students toward frauds in school. Research report

The article presents an opinion on the phenomenon of juvenile scams school. The study included 30 children residing in a shelter for minors, and 30 high school students. On the basis of research results, has been determined the scale and scope of the fraud committed by respondents. Method was used diagnostic survey using their own questionnaire consisting of thirteen closed questions and one open. The analysis of the results of empirical research has shown that there is widespread public attitude to pull confirmed among the young people of both groups. Studies have shown that both juveniles juvenile centers, as well as surveyed high school students often use illegal forms of assistance at school and blameworthy to justify

the reasons for such proceedings. It was also found that subjects continually multiply reasons for frequent use of unauthorized aid. The respondents are of the opinion that there can be a general belief, supposedly with revenue could not fight. This phenomenon is prevalent despite the tightening of authoritarian attempts to limit by teachers and educators.

Key words: fraud school, the phenomenon of downloading, a shelter for minors.

Bibliografia

- [1] Gromkowska-Melosik A., 2007, *Ściagi, plagiaty, fałszywe dyplomy. Studium z socjologii edukacji*, GWP, Gdańsk.
- [2] Kobierski K., 2006, *Ściąganie w szkole. Raport z badań*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [3] Strelau J., 2000, *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 3, GWP, Gdańsk.
- [4] Śliwerski B., 1996, *Edukacja autorska*, Wydawnictwo „Ignatianum”, Kraków.
- [5] Świda-Zięba H., 2000, *Młodzież końca tysiąclecia. Obraz świata i bycia w świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- [6] Zamojski Z., 2004, *Oszustwo usprawiedliwione?*, „Miesięcznik Politechniki Warszawskiej”, nr 12.

Źródła internetowe

- [7] www.academicintegrity.org [dostęp: 23.02.2014].
- [8] www.oke.poznan.pl [dostęp: 23.02.2014].